Restaurering av Vramsån

Länsstyrelsen Skåne | 010-224 10 00 | skane@lansstyrelsen.se

Vramsån | Kristianstad, Hörby och Hässleholm kommun | HARO 88

Bild: Omgrävd del av Vramsån i naturreservat Linderödsåsens nordsluttning. Länsstyrelsen Skåne

Bakgrund

Vramsån är belägen inom Helgeåns huvudavrinningsområde 88, och utmynnar i Helge å nedströms Hammarsjön. Vramsåns sträcker sig ca 55 km från källflödena till dess mynning. Ån betraktas som förhållandevis naturlig med skånska mått mätt, där den fysiska påverkan främst utgörs av rensning. Till Vramsån ansluter flera större och mindre biflöden, dels från Nävlingeåsen norr om ån, dels från Linderödsåsen söder om ån. Vramsåns övre del omges av löv- och barrskogar med inslag av brukad mark, huvudsakligen i form av betesmark. Här finns lövskogsklädda ravinskogar, sumpskogar och fuktiga strandängar, och har alltså god beskuggning. Nedströms Tollarp meandrar Vramsån genom sandiga marker i Kristianstadslättens intensiva jordbruksbygd. Här kantas ån ofta av lövridåer, och på några platser finns alsumpskogar och ängs- och hagmarker som regelbundet översvämmas.

Även om merparten av Vramsån är orensad, är en betydande del av huvudfåran och biflöden fysiskt påverkade, främst genom försiktig rensning (även om vissa rätningar har utförts). Generellt sett har brukandet av mark lett till att strömvatten har rensats och på somliga platser har meandrande partier rätats, vilket lett till att vattendragets kontakt med svämplanen försämrats. Flera dammar mm utgör vandringshinder för organismer som lever i och i anslutning till vattendraget.

Det finns ett betydande behov av att återställa fysiskt påverkade strömvattenmiljöer och svämplan, samt att återskapa fria vandringsvägar i vattendraget. Länsstyrelsen Skåne söker därför pengar från HaV för att, i samarbete med berörda markägare och lokala intressenter, genomföra åtgärder inom ett flerårigt projekt.

Länsstyrelserna

Projektområde

Vramsåns avrinningsområde domineras av skogsmark och jordbruksmark, och är mycket sjöfattigt. Vramsån betraktas som förhållandevis naturlig med skånska mått mätt, där fysiska påverkan främst utgörs av rensning. Till Vramsån ansluter flera större och mindre biflöden, dels från slättlandet norr om ån, dels från Linderödsåsen söder om ån. Bäckar från åsen rinner ofta genom markanta raviner. De förhållandevis orörda miljöerna i Vramsån och dess anslutande bäckraviner ger upphov till höga naturvärden med en flora och fauna som kräver ostörda förhållanden. Dessa miljöer hyser häckande kungsfiskare, forsärla och strömstare, samt sällsynta lavar och mossor. Vramsån har rik bottenfauna med arter som kräver rent, klart vatten med goda syreförhållanden. Ån hyser flertalet sällsynta och hotade arter, däribland flodpärlmussla, tjockskalig målarmussla, ål, utter och jättemöja, men även skyddsvärda arter av fisk, såsom bäcknejonöga, flodnejonöga, grönling, sandkrypare, lax och öring (havsvandrande och stationär).

Vramsån och anslutande bäckraviner omfattas till stora delar av områdesskydd i form av en serie naturreservat och Natura 2000-område. Vramsån är även utpekad *som Nationellt särskilt värdefull för fisket*, som *Nationellt särskilt värdefull för naturvården*, samt som *Riksintresse för naturvården*. Ån och dess södra biflöden kantas även av biotopskyddsområden och skogliga nyckelbiotoper.

Orsak till åtgärder

Även om merparten av Vramsån är orensad, är en betydande del av åfåran fysiskt påverkad, främst genom försiktig rensning. Lugnflytande vattendragssträckor som rinner genom betesmark har ofta rensats (och i vissa fall rätats) medan strömmande och blockrika vattendragssträckor har rensats på block och stenar. Det bortrensade materialet har lagts intill vattendragsfåran och bildar där antingen sammanhängande eller punktvisa rensstensvallar. Rensningar och rätningar har lett till att kontakten med åns svämplan har försämrats, att hydrologin förändrats och att transporten av näringsämnen till havet har ökat. Därutöver råder en brist på död ved i och jämte Vramsåns huvudfåra. Vramsån och biflöden lider av dålig längsgående konnektivitet till följd av att dammar och andra konstruktioner utgör vandringshinder för organismer som lever i eller i anslutning till vattendrag. Det relativt stora antalet dammar i Vramsån medför även att betydande del av åns strömvattenmiljöer är överdämda. Sammanfattningsvis leder förändrad morfologi, överdämning och försämrad konnektivitet till att ett mer homogent och fragmenterat vattendraget med nedsatt biologisk mångfald och med påverkade strukturer, funktioner och processer.

Fysisk påverkan i form av rätning och rensning har kartlagts utifrån uppgifter från biotopkartering. Svämplan med restaureringspotential har identifierats dels genom flygfotografering, dels genom att samköra svämplansanalyser med geodata rörande byggnader, markanvändning och höjddata.

Vad vi vill förbättra

Projektet syftar till att återställa hydromorfologin inom vattendragssträckor i Vramsån och utvalda biflöden, med särskilt fokus på åtgärdande av vandringshinder, återställning av strömvattenmiljöer och återställning av funktionella svämplan för en förbättrad flödesutjämning. Målet är att bidra till att nå en förbättrad status för de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna, vilket i förlängningen kan bidra till att uppnå förbättrad status för de biologiska kvalitetsfaktorerna. Åtgärderna kan förväntas bidra till att på sikt nå miljökvalitetsmålen ”*Levande sjöar och vattendrag”* samt ”*Ett rikt växt- och djurliv”*.

Planerade åtgärder och aktiviteter

Projektet *Restaurering av Vramsån* pågå under sex år (planerad period 2022–2027) med fokus på *åtgärdande av vandringshinder*, *återställning av strömvatten* samt *återställning av svämplan*. Inom ramen för projektet ingår även årligen återkommande förberedande aktiviteter, nämligen *förankring*

av planerade åtgärder, samt *framtagande av underlag till prövningar*. Projektår 2 tillkommer dessutom ytterligare en aktivitet (*), nämligen *planering av kommande åtgärder*. Detta arbete kommer att genomföras i nära samarbete med berörda intressenter.

AKTIVITETER UNDER PROJEKTÅR 1 (2022):

1. Förankring av planerade åtgärder
2. Framtagande av underlag till prövningar
3. Återställning av svämplan
    - Linnekullabäcken, Maa, återskapande av våtmarker och översvämningsområden – Återskapande av funktionella svämplan genom bottenhöjning samt återmeandring. Åtgärdad 2022.

AKTIVITETER UNDER PROJEKTÅR 2 (2023):

1. Planering av kommande åtgärder (*)
2. Förankring av planerade åtgärder
3. Framtagande av underlag till prövningar
4. Återställning av strömvatten
    - Vramsån, Olarps naturreservat, återställning av substrat och strukturer – Tillförsel av död ved till åfåran för att aktivera svämplanen och återskapa naturligheten. Åtgärdad 2023 (berör Natura 2000 och naturreservat).

AKTIVITETER UNDER PROJEKTÅR 3 (2024):

1. Förankring av planerade åtgärder under projektår 4.
2. Framtagande av underlag till prövningar av planerade åtgärder under projektår 4.

AKTIVITETER UNDER PROJEKTÅR 4 (2025):

1. Förankring av planerade åtgärder
2. Framtagande av underlag till prövningar
3. Åtgärdande av vandringshinder
    - Vramsån, Sågmöllan, utrivning av vandringshinder – Utrivning av partiellt vandringshinder i form av kvarndämme. Åtgärdad 2025 (berör Natura 2000).

AKTIVITETER UNDER PROJEKTÅR 5 (2026):

1. Förankring av planerade åtgärder
2. Framtagande av underlag till prövningar
3. Åtgärdande av vandringshinder
    - Vramsån, Gringelstad mölla, utrivning av vandringshinder – Utrivning av partiellt vandringshinder i form av ett obsolet kvarndämme. Åtgärden berör Natura 2000. Åtgärdad 2026.

AKTIVITETER UNDER PROJEKTÅR 6 (2027):

1. Förankring av planerade åtgärder
2. Framtagande av underlag till prövningar
3. Åtgärdande av vandringshinder

- Vramsån, utrivning av vandringshinder *eller* naturlik faunapassage – Avsänkning av *eller* naturlika faunapassager vid tre partiella vandringshinder i form av dämmen. Åtgärder berör Natura 2000. Åtgärdsbeskrivningar helt eller delvis framtagna.

4. Återställning av strömvatten
    - Vramsån, återställning av substrat och strukturer – Återställning strömvatten genom återutläggning av block och sten. Åtgärden berör Natura 2000. Åtgärdsbeskrivning framtagen.

Planerad uppföljning

Biologisk uppföljning kan komma att utföras vid åtgärdade vattendragssträckor genom uppföljande elfisken. Resultat registreras i den nationella databasen *svenskt elfiskeregister*, *SERS*. Uppföljning ingår dock inte som avgränsad aktivitet i detta projekt.

I samverkan med

Projektet kommer att ske i samverkan med berörda kommuner, fastighetsägare, fiskevårdsområden och vattenråd. Huvudmannaskap för åtgärder kommer att fördelas efter dialog med berörda parter.

Bilagor

Bilaga 1 – Projektområde

Bilaga 2 – Exempelbilder

Bilaga 1 – Projektområde

Bild: Kartan visar avrinningsområdet (röd avgränsing) samt utvalt projektområde (rosa markering) för projekt Restaurering av Vramsån. Åtgärder planeras på olika platser inom projektområdet.

Bilaga 2 – Exempelbilder

ÅTGÄRDANDE AV VANDRINGSHINDER

Bild: Exempel på partiellt vandringshinder i Vramsån, i form av ett stendämme. Här finns möjlighet att återskapa strömvattenmiljöer och fria vandringsvägar.

Bild: Exempel från Verkeån på hur vandringshinder i form av ett stendämme har åtgärdats, genom att sänka av dämmet och återföra block och stenar från dämmet till åfåran.

ÅTERSTÄLLNING AV STRÖMVATTEN

Bild: Exempel på blockrensad strömsträcka i övre Vramsån. Block och stenar har tagits från åfåran och lagts i rensvallar längsmed strandkanten.

Bild: Exempel på blockrestaurerad stömsträcka nedströms Hallamölla i Verkeån. Block och stenar har tagits från rensvallar längsmed strandkanten och lagts tillbaka i fåran.

ÅTERSTÄLLNING AV SVÄMPLAN

Bild: Exempel på återmeandrad sträcka vid Bauseröd i Hallabäcken, Vege å. En meandrande fåra har återställts och det tidigare rätad diket (längsmed trädridån till väster) har lagts igen.

Bild: Exempel på återställt svämplan vid Bauseröd i Hallabäcken, Vege å. En meandrande fåra har återställts och det tidigare rätad diket (till höger) har lagts igen.